

Osvrti i kritike

M. N. Drobyševa, *Dalmatinsko-Dubrovničkoe Vozroždenie: tvorčestvo Marina Držića*. Sankt Peterburg: Izdatelstvo S.-Petersburgskogo universiteta, 2006., 212 str.

Ruska povjesničarka književnosti, docentica na Katedri za povijest strane književnosti Filološkog fakulteta u Sankt Peterburgu, napisala je monografiju o dubrovačkom i dalmatinskom preporodu i o Marinu Držiću kao njegovu najistaknutijem predstavniku. U knjizi su savjesno obrađeni povijesni preduvjeti i značajke dubrovačke i dalmatinske renesanse, politički položaj Republike u međunarodnom kontekstu, njezin društveni ustroj.

Knjiga je podijeljena u tri međusobno povezane cjeline.

U prvome dijelu uvodno se govori o humanističkom duhu i procvatu dubrovačke književnosti u doba renesanse i zatim prelazi na iscrpnu biografiju Marina Držića, njegove veze s Italijom, na njegov književni rad i politički angažman u tzv. urotničkim pismima Cosimu Mediciju.

U drugome dijelu opet je prvo uvodno izložena šira slika književnog, posebno dramskog, i umjetničkog stvaralaštva u Dubrovniku i Dalmaciji na početku XVI. stoljeća. Zatim slijedi analiza crkvenih drama *Uskrsnuće Isukrstovo*, *Posvetilište Abrahamovo* i nedovršene mitološke drame *Orfej* Mavra Vetranovića, a nakon toga analiza Držićevih pastorala *Tirena*, *Venera* i *Adonis* i *Grižula*.

Treći dio autorica je posvetila pomnoj analizi komedije *Dundo Maroje*, s tim da je prethodno Marina Držića, njegov komediografski rad i ovo njegovo djelo stavila u kontekst cjelokupne dubrovačke dramske književnosti toga doba i njezinih veza s talijanskom književnošću.

Kao još jedan naslov u bogatoj bibliografiji o Marinu Držiću, ovu monografiju izdvaja to što je u središte svog istraživačkog zanimanja Drobyševa stavila slavenske korijene dubrovačke i dalmatinske renesanse i sagledala ju u svjetlu

slavenske duhovnosti, ne zaboravljajući pritom talijanske veze i utjecaje. Sustavno izloživši ocjene preuzete iz raznih izvora, autorica preko njih izvlači svoje, ponekad neobične zaključke. Primjerice, prilično je neobična usporedba Marina Držića s Françoisom Villonom. Iako u Držićevu životu nema, kako kaže, "kriminalnih elemenata" kao u Villonovu, ovu dvojicu pjesnika po njezinu mišljenju povezuju slična sudbina i bogomdani dar.

Pisana sigurnom rukom vrsna i disciplinirana znanstvenika, ova monografija predstavlja značajan doprinos književnoj povijesti, zanimljiv ponajviše ruskim povjesničarima.

Mihaela Vekarić

Lukrecija Bogašinić, *Djela* (priredila Lahorka Plejić Poje). Zadar: Thema, 2007., 212 str.

Iako je starija hrvatska književna historiografija uglavnom zaobilazila dubrovačku ranonovovjekovnu pjesnikinju Lukreciju Bogašinić, Lahorka Plejić Poje, priređivačica djela Lukrecije Bogašinić, bila je na taj posao potaknuta prije svega činjenicom da je suvremenim književnim povjesničarima nezanimljiva književnica pobuđivala solidan interes kod onodobne čitateljske publike, jer je njezino pjesničko djelo ostalo sačuvano do danas u čak četrdeset šest prijepisa. Nisu svi od tih prijepisa cjeloviti niti se za ijedan može potvrditi da je autograf pjesnikinje, no sudeći po činjenici da su njezini pjesnički uraci prepisivani zajedno s djelima uglednih pisaca kao što su Ivan Gundulić, Junije Palmotić, Ivan Bunić Vučić, Petar Kanavelić, njeno pjesništvo smatrano je među suvremenima, bolje reći među suvremenicama, zanimljivom, važnom i poticajnom literaturom.

Lukrecija Bogašinić (1710-1784) potječe iz ugledne dubrovačke građanske obitelji. Djed Petar Bogašinić bio je također pjesnik. Udala se tek sa četrdeset tri godine za trgovca Šimuna Budmanija, s kojim je proživjela samo deset godina. Njezin portret bio se sačuvao u obitelji

Budmani, a na njemu je pisalo Jakobinka, kako su vjerojatno Lukreciju zvali u Gradu, moguće zbog stanovite naklonosti prema nekoj od novih liberalnih tendencija koje su osvajale svijet. Lukrecijino pjesničko djelo, sastavljeno od isključivo religioznih stihova, ne otkriva, međutim, ni u najmanjoj mjeri ikakvu količinu naklonosti prema nekom liberalnom shvaćanju života izvan onog posvećenog molitvi, pa je izglednije da se autor tog imena poslužio figurom suprotnosti da bi ocrtao rigidne konzervativne stavove pjesnikinje. O nadimku, dakako, danas možemo samo nagađati, kao i o tome gdje je nestao Lukrecijin portret kojemu se već dulje vremena zagubio svaki trag.

Lahorka Plejić donosi životopis Lukrecije Bogašinović prema knjizi Zdenke Marković (*Pjesnikinje starog Dubrovnika od XVI do XVIII stoljeća u kulturnoj sredini svoga vremena*, Zagreb: JAZU, 1970). Priređivačica prosuđuje da su Lukreciji Bogašinović odlazak u crkvu i čitanje vjerske literature bili mnogo važniji i inspirativniji od društvenog života, brige o vlastitoj vanjštini ili praćenja zapadnoeuropskih noviteta. Ne postoje dokazi o njezinu zanimanju za suvremenu svjetovnu književnost, premda je u Dubrovniku toga doba vladalo zanimanje za ono što je nastajalo na književnom zapadu, ali je svakako poznavala dubrovačko pjesništvo, poglavito ono religiozne naravi, a za svoje je stihove također imala zainteresiranu publiku. U svemu je Lukrecija Bogašinović napisala četiri djela, koja priređivačica donosi u ovoj knjizi služeći se različitim rukopisima.

Posluh Abrama patrijarke, koji je inače sačuvan u trinaest različitih prijepisa, priređivačica donosi prema rukopisu pod kataložnim brojem 516 knjižnice Male braće u Dubrovniku, koji nosi sljedeći naslov: *Posluh Abrama Patrijarke u dobba kadamu Gospodin Bogh zapovihlie damu ucini Posvetilisce od Gniegova Iedinoga Sina Isaka Istomacen u Piesni Slovinske Po G. Luzrezii Bogascini in Budmani Godista 1763*. Rukopis je transkribiran i sadrži 756 stihova. U spjev o žrtvovanju Izaka, Lukrecija Bogašinović unijela je, kako ističe Lahorka Plejić Poje, elemente o kojima Biblija šuti, otvoriši problematiku Abrahamova odnosa prema

Bogu, prema sinu jedincu i prema Sari, kao i Sarina ponašanja u trenutku odlaska muža i sina. Dostojanstveni starac, praotac Abraham i nerotkinja Sara, koja je Jahvinom intervencijom postala u starosti majkom, u ovom su spjevu obični supružnici, skloni bračnim prepirkama i ovozemaljski zabrinuti za svoje dijete. Napetost u spjevu, tumači priređivačica, proizvodi se konstruiranjem situacija u kojima se Sarino neznanje i Izakova bezazlenost sukobljuju s Abrahamovom pozicijom onoga koji zna što će se dogoditi i koji pati što ne može izbjeći ono što se ima dogoditi. Intenziviranjem emocija naglašava se ovozemaljski aspekt događanja, pa se tako i Abrahamov posluh i Božja odluka da poštedi Izaka pretvaraju u radost roditeljske ljubavi što im je sin pošteden. Priređivačica je naglasila da kod pjesnikinje Bogašinović nema teološkog tumačenja ovog biblijskog događaja; ona se do kraja zadržava samo na moralnom aspektu - na posluhu Bogu. Iako je spjev prije svega imao za cilj moralno vjersku pouku, u njemu su, smještanjem sudionika u običnu ljudsku svakodnevicu, potisnute biblijska uzvišenost, zagonetnost i ukočenost na račun snažnih emocionalnih reakcija njezinih aktera, zaključuje autorica uvodne studije Lahorka Plejić Poje.

Za *Život Tobije* pjesnikinja Bogašinović imala je nadahnuće u biblijskoj *Knjizi o Tobiji*. I ovdje je vjerska pouka bila autoričin glavni pjesnički cilj. Postoji petnaest rukopisa ovog pjesničkog djela L. Bogašinović, a priređivačica se poslužila rukopisom koji se čuva u Arhivu HAZU i koji je transkribirala. U uvodnoj studije istaknula je da je lik Tobije statičan i da njegov govor nikada nije individualiziran, kao što nije ni govor ostalih biblijskih likova koji se pojavljuju. Ovo je jedino pjesničko djelo Lukrecije Bogašinović, koje je podijeljeno na pjevanja; u svemu ih je pet.

Božićna pastorala *Razgovor pastirski vrhu porođenja Gospodinova*, koja sadrži 1504 stiha, jedno je u cijelom nizu sličnih djela utemeljenih na izvješću evanđelista Luke o Kristovu rođenju, počevši od Vetranovićeve *Prikazanja od poroda Jezusova*. Za razliku od drugih sličnih djela u hrvatskoj književnosti, likovi Lukrecije Bogašinović u isključivoj su funkciji moralne pouke,

a sve što o njima doznajemo tiče se isključivo njihova duhovnog života. Djelo je sačuvano u samo četiri rukopisa, a priređivačica se za ovo izdanje poslužila rukopisom iz Arhiva HAZU.

Život Jozefa patrijarke, posljednje djelo pjesnikinje Lukrecije Bogašinović, pripovijest je o Josipu i njegovoj braći koja se prvi put pojavljuje već u hrvatskoj apokrifnoj književnosti. I u Dubrovniku je ova priča više puta literarno obrađivana, mnogo prije Lukrecije Bogašinović, a poznato je da je Vetranovićeva dramska obrada ove priče bila javno prikazana u Dubrovniku 1546. godine. Priređivačica je naglasila da je pjesnikinja Bogašinović u svojoj pjesničkoj adaptaciji pratila biblijski slijed događaja, opjevavši i u ovom djelu muškog junaka koji od dječatstva do zrelih godina prolazi put od poniženja do uzdizanja, tematizirajući odnose unutar obitelji. Priređivačica donosi ovo pjesničko djelo, sačinjeno od 1504 stiha, transkribirano prema rukopisu Arhiva HAZU.

U tekstološkim napomenama autorica je istaknula da je zanemarila prijepise djela Lukrecije Bogašinović iz 19. stoljeća nastojeći se osloniti na što stariji rukopis. Rukopisni predlošci prema kojima su priređivana djela Lukrecije Bogašinović nisu posve ujednačeni, ali je na sva djela, pri transkripciji, priređivačica nastojala dosljedno primijeniti ista pravila, tako da transkripcija bude što vjernija rukopisima koje je odabrala kao predloške.

Priređivačica u zaključnom dijelu studije naglašava da svijet starozavjetnih junala u djelu Lukrecije Bogašinović postaje svijet obiteljskih ljudi, a biblijske osobe pri tome gube biblijsku uzvišenost i dostojanstvenost, dobivaju privatnost i emocionalni život i postaju sličnije običnim smrtnicima. No, veliki udio vjersko-poučnih dionica ide nauštrb njezina autorskog glasa, podržavajući tako tradicionalni patrijarhalni sustav u osamnaestostoljetnom Dubrovniku, zaključila je priređivačica uvodnu studiju posvećenu Lukreciji Bogašinović i njezinoj poetici. Knjiga je vrijedan doprinos fenomenu ženskog pisma u jednoj maloj kulturnoj sredini kao što je bio Dubrovnik, u kojoj je, osim Lukrecije Bogašinović, djelovalo još nekoliko žena književnih

stvaralaca, šireći među ženskom mladeži pismenost i kulturne obzore.

Slavica Stojan

Antal Molnár, *Le Saint-Siège, Raguse et les missions catholiques de la Hongrie ottomane 1572-1647*. Rome: Accademia d'Ungheria; Budapest: Bibliothèque Nationale de Hongrie, Société pour l'Encyclopédie de l'Histoire de l'Église en Hongrie, 2007., 431 str.

Ova knjiga sinteza je dugogodišnjeg bavljenja poviješću katoličke crkve pod osmanskom vlašću mađarskog povjesničara Antala Molnára, istraživača na Institutu za povijest Mađarske Akademije znanosti i predavača moderne povijesti na sveučilištu Eötvös Loránd u Budimpešti. Radi se o ambicioznom pothvatu: pokušaju da se prikaže povijest katoličkih misija na širokom prostoru od južnog dijela turske Ugarske sve do Bosne i Srbije tijekom dugog perioda od gotovo jednog stoljeća. Molnár knjigu organizira kronološki, prateći organizaciju katoličkih misija od njenih početaka 1570-tih godina sve do sredine sedamnaestog stoljeća kada se konačno konsolidiraju kako institucije tako i *modus operandi* katoličkih misionara na sjevernim područjima Osmanskog Carstva.

Prvo poglavlje, pod naslovom "Katoličke zajednice na Balkanu", opsežna je rekonstrukcija povijesnog konteksta u kojem su se misije odvijale. Molnár se bavi različitim katoličkim zajednicama pod Osmanlijama, njihovim pravnim položajem te ostacima crkvene hijerarhije pod turskom vlašću. Jednako tako, predstavlja dva ključna protagonista svoje knjige - bosanske franjevce i Dubrovačku Republiku koji su, zahvaljujući značajnim privilegijama u carstvu, igrali presudnu ulogu u povijesti katoličanstva pod Turcima. Molnár upozorava ne samo na dobro poznate dubrovačke kapele i na ključnu ulogu dubrovačkih kolonija u zaštiti kršćana pod Osmanlijama, nego i na manje poznate činjenice poput toga da su upravo dubrovački